

*Іван Ковальчук**Житомир*

**ФЕДІР ВОРОБЕЦЬ («ВЕРЕЩАКА») –  
ДІЯЧ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО РУХУ  
(історіографічний та джерелознавчий огляд)**

Українська історія сповнена складних, драматичних і часто здавалося б нелогічних подій. Це особливо наглядно на прикладі біографії конкретної людини «на тлі епохи», коли перебіг подій і процесів є персоніфікованим. Жанр біографічних і просопографічних досліджень є досить популярним серед українських істориків. Не стало виключенням у цьому відношенні дослідження життєписів учасників українського визвольного і націоналістичного рухів. Окрім ламання списів на постатях «великого калібру» – Симона Петлюри, Євгена Коновалеця, Степана Бандери, Олега Ольжича, Романа Шухевича, українські дослідники приділили значну увагу менш відомим широкому загалу персоналіям. Так, за останнє десятиліття побачили світ розвідки присвячені Кирилу Осьмаку, Петру Федуну, Дмитру Клячківському, Михайлу Дяченку, Галині Голояд, Людмилі Фої, Петру Гудзоватому, Зиновію Тершаковцю, Ростиславу Волошину та багатьом іншим. На жаль, винятком у цьому відношенні є постать Федора Воробця – командира воєнної округи (ВО) УПА «Тютюнник», зокрема й очільника підпілля ОУН і підрозділів УПА Житомирської області у 1943 – початку 1944 рр., одного з провідників Північно-східного краю (ПСК) «Одеса».

Із наявної на сьогодні джерельної та історіографічної бази цього питання можна констатувати, що вперше, якщо не брати до уваги пасквільні згадки у радянській історіографії, постать Федора Воробця була виокремлена із когорти провідників українських націоналістів у дослідженні Петра Содоля «Українська Повстанча Армія, 1943–49». У розділі «Керівництво Воюючої України» про нього подана коротка інформація, зокрема вказано, що мав звання «поручник»

[1, с. 70]. У спогадах колишнього учасника українського націоналістичного руху Романа Петренка «За Україну, за її волю» деталізуються стосунки у керівництві «УПА-Північ», простежуються місце і роль тих чи інших діячів, серед яких на чільне місце автор ставить «Верещаку». До речі, саме у цих мемуарах наявне єдине відоме широкому загалу дослідників фото керівника ВО «Тютюнник», яке було зроблене під час перебування на засланні і датоване 1948 р. [2, с. 131]. Мемуари опубліковані в 27 томі «канадської» серії «Літопису УПА». Р. Петренко автор ще однієї праці, де є згадки про діяльність «Верещаки» – «Слідами армії без держави». У ній подані відомості про перший рейд підрозділів УПА, які саме й очолював Ф. Воробець наприкінці 1942 р. у північну частину Житомирщини [3, с. 123].

Анатолій Кентій у дослідженні «Українська повстанська армія в 1942–1943 рр.» та у II-му томі праці «Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956 : [історико-архівні нариси]» подає короткі біографічні довідки керівників і командирів ОУН та УПА, серед яких наявна інформація і про Ф. Воробця [4, с. 82; 5, с. 56–57]. Зазначимо, що наведені у ній дані мають дещо суперечливий і недостовірний характер.

Постать Федора Воробця представлена у сучасних енциклопедичних виданнях. Коротке гасло «Воробець Федір Васильович» розміщене у першому томі «Енциклопедії історії України» [6, с. 631]. Це десяти томне академічне видання є систематизованим проектом сучасної української історичної науки. Тому наявність у ньому вказаного гасла засвідчує, по-перше, певний «масштаб» постаті Ф. Воробця, а по-друге, сприяє персоніфікації і популяризації усього українського націоналістичного руху. Також інформація про нього міститься в «Енциклопедії сучасної України» [7, с. 154–155]. Енциклопедія є багатотомним алфавітним виданням про Україну у всіх вимірах від початку ХХ ст. до сьогодення. Заплановано друк 25 томів, з яких нині опубліковано 15. Енциклопедія подає цілісний образ новітньої України в подіях, інституціях, установах, родах діяльності, поняттях, персоналіях. Охоплює всі сфери життя в Україні, відображає сучасні погляди на історичні події та постаті. Специфіка

цього видання полягає у тому, що серед представлених персоналій особлива увага приділена особам пов'язаним із українським державотворенням. У систематизованому регіональному виданні «Тернопільський енциклопедичний словник» вміщено коротку статтю, фактично передрук із згаданої нами праці П. Содоля, про уродженця Тернопільщини Федора Воробця [8, с. 306].

У «новій», або «київській» серії «Літопису УПА», заснованій 1995 р. особа «Верещаки» безперечно неодноразово потрапляла до дослідницького фокусу. Укладачі 8-го тому наводять біографічну довідку в обсязі трьох речень. Зокрема, вказується, що від 24 квітня 1945 р. він мав звання «майор УПА» [9, с. 115]. У 9-му томі надруковані документи із архівної кримінальної справи Ф. Воробця, зокрема протокол затримання, матеріали допитів затриманого та свідків [10, с. 650–716]. В 11-му – введена розширена біографічна довідка про Ф. Воробця, де перераховано список псевдо, якими він користувався за час діяльності в українському націоналістичному русі. Також зазначається: «з березня 1942 р. керує Пінським районним проводом ОУН(б)» [11, с. 627].

Діяльність українських націоналістів на території Білорусі, на сьогоднішній день, розкрита у ряді публікацій, однак про присутність там «Верещаки» згадок немає. Зокрема 2011 і 2012 р. у Республіці Білорусь було видано та перевидано збірник документів і матеріалів «ОУН-УПА в Беларуси. 1939–1953 гг. : документы и материалы» [12]. Це видання, попри безперечну археографічну цінність є дещо тенденційним в оцінках та висновках відносно українських націоналістів. У збірнику документально розкривається структура і функціонування Пінського надрайонного проводу («Степ»), яким керував «Вірний», а з 1947 р. – «Волос» [12, с. 8]. Натомість про Ф. Воробця-«Верещаку» немає жодної згадки [12, с. 464].

Упорядники 14-го тому «нової» серії також навели біографічну довідку про Ф. Воробця, у якій йдеться: «Березень–квітень 1943 – провідник Пінського [так у тексті. – І. К.] району ОУН(б)» [13, с. 76]. Так, фактично на рік «перенесено» загадковий «білоруський період» у діяльності «Верещаки». За свідченнями самого Ф. Воробця, його у середині січня 1943 р. призначили

військовим інструктором Сарненського окружного проводу бандерівців. У цей час він був поранений і до квітня 1943 р. практичної роботи не проводив. З квітня «Верещака» став референтом з розвідки у штабі групи УПА «Заграва» на чолі з І. Литвинчуком («Дубовим») [14, арк. 124].

Окрему статтю «Воробець Федір Васильович» містить вільна багатомовна онлайн-енциклопедія Вікіпедія [15]. Окрім, безперечно, популяризаційної здатності цього ресурсу, стаття є еkleктикою як самого змісту і принципу функціонування Вікіпедії, так й інформації про особу «Верещаки». Тут скомпонована дискретна інформація з архівних джерел, публіцистичних і пресових видань та усних свідчень. Справедливості ради зазначимо, що у «вікі» містяться дані, які не зустрічаються в інших джерелах: «Деякий час Воробець перебував перед висилкою до Сибіру в Бердичівській тюрмі. Туди поїхала його мати. Їй вдалося зустрітися востаннє з сином» [15].

Отже, короткий історіографічний та джерелознавчий огляд визначив, що наявна і досяжна для дослідників наукова інформація про особу Федора Воробця вкрай обмежена й однотипна. виправити таку ситуацію найпевніше вдасться із залученням нової джерельної бази, зокрема матеріалів із архівів Служби безпеки України. Основним джерелом у цьому відношенні є архівна кримінальна справа на Воробця Ф. В., а також й інші документи, які містять побіжну щодо «Верещаки» інформацію.

### ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Содоль П. Українська Повстанча Армія, 1943–49 : [довідник] / П. Содоль. – Нью-Йорк : Пролог, 1994. – 199 с.
2. Петренко Р. («Юрко», «Омелько») : за Україну, за її волю : [спогади] / Р. Петренко / [відп. ред. Є. Штендера]. – Торонто – Львів : Літопис УПА, 1997. – 269 с. – (Літопис УПА ; т. 27).
3. Петренко Р. («Омелько», «Юрко») Слідами армії без держави [спогади] / Р. Петренко. – Київ – Торонто : Українська Видавнича Спілка, 2004. – 271 с.
4. Кентій А. В. Українська повстанська армія в 1942–1943 рр. / А. В. Кентій. – К. : Ін-т історії України НАН України, 1999. – 287 с.
5. Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956 : [історико-архівні нариси]. Т. 2 : Українська повстанська армія та збройне підпілля Організації українських націоналістів. 1942–1956 / А. В. Кентій. – К. : Державний комітет архівів України ; Центральний державний архів громадських об'єднань України, 2008. – 415 с.
6. Онишко О. М. Воробець Федір Васильович / О. М. Онишко // Енциклопедія історії України : в 5 т. / [голова редкол. В. А. Смолій]. – К. : Наукова думка, 2003– . – Т. 1 : А–В. – 2003. – 688 с.

7. Онишко Л. В. Воробець Федір Васильович / Л. В. Онишко // Енциклопедія сучасної України / [редкол. І. М. Дзюба (співголова), А. І. Жуковський (співголова) (та ін.)]. – К. : [б. в.], 2001– .– Т. 5 : Вод–Гн. – 2006. – 728 с.
8. Кривецький М. Воробець Федір / М. Кривецький // Тернопільський енциклопедичний словник : у 4 т. / [редкол. : Г. Яворський та ін.]. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2004– .– Т. 1 : А–Й. – 2004. – 696 с.
9. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та запілля 1944–1946 : [документи і матеріали] / [упоряд. О. Вовк, С. Кокін]. – Київ – Торонто, 2006. – 1448 с. (Літопис УПА. Нова серія ; т. 8).
10. Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН та УПА 1944 – 1945 / [упоряд. О. Іщук, С. Кокін] ]. – Київ – Торонто, 2007. – 898 с. (Літопис УПА. Нова серія ; т. 9).
11. Мережа ОУН(б) і запілля УПА на території ВО «Заграва», «Турів», «Богун» (серпень 1942 – грудень 1943 рр.) / [упоряд. В. Ковальчук]. – Київ – Торонто, 2007. – 833 с. (Літопис УПА. Нова серія ; т. 11).
12. ОУН-УПА в Беларусі. 1939–1953 гг. : документы и материалы / [сост. В. И. Адамушко и др.; редкол. : В. И. Адамушко и др.]. – [2-е изд.]. – Мн. : Вышэйшая школа, 2012. – 528 с.
13. УПА і запілля на ПЗУЗ 1943–1945 : [нові документи] / [упоряд. В. Ковальчук, І. Марчук]. – Київ – Торонто, 2010. – 640 с. – (Літопис УПА. Нова серія ; т. 14).
14. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ). – ф. 5, спр. 48139, 218 арк.
15. Воробець Федір Васильович [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [https://uk.wikipedia.org/wiki/Воробець\\_Федір\\_Васильович](https://uk.wikipedia.org/wiki/Воробець_Федір_Васильович)